

»Har jeg ikke budt dig: Vær frimodig og stærk; vær ikke bange og bliv ikke forfærdet, thi HERREN din Gud er med dig i alt, hvad du tager dig for« (Josva 1,9)

Kæmp

Vor Herre Jesus siger til sine disciple: »Kæmp I for at komme igennem den snævre port; thi mange, siger jeg jer, skal søge at komme ind og ikke formå det« (Luk. 13,24).

Apostelen Paulus siger: »Jeg kæmper som en nævefægter, der ikke støder i luften, men jeg er hård imod mit legeme og holder det i ave« (1. Kor. 9,26-27). Han taler om troens gode strid – om kampen imod ondskabens åndemagter i himmelrummet – ja, endog om sin kamp med vilde dyr i Efesus – og opfordrer os til at være med til at lide ondt for evangeliet som gode stridsmænd for Jesus Kristus.

Brødrene Wittgenstein

Paulus har lært noget af nævekæmpere (boksere), idrætsmænd (løbere) og soldater.

Jeg har lært noget af brødrene Wittgenstein – hvis jeg da har lært det!

Paul Wittgenstein levede fra 1887 til 1961, hans broder Ludwig fra 1889 til 1951. Hvem der er den »største« af dem, lader sig næppe sige, men Ludwig er i dag den mest kendte, da han anses for vort århundredes største filosof.

De voksede op i Wiens mest velhavende og kultiverede hjem, hvor komponister som Brahms, Gustav Mahler og Richard Strauss var hyppige gæster, og kunstnere som Clara Schumann, Joseph Joachim og Bruno Walter (den store dirigent) spillede kammermusik.

Paul og Ludwig blev undervist af private lærere, der hurtigt fandt ud af, at de to drenge var usædvanlige begavelse.

Paul

Den ældste var fra barn af helt fortrolig med musikkens klassikere; han følte sig eet med det 19. århundredes skønhedsideal i tonekunsten og viede sig tidligt til at blive en udøver af og en forsvarer for dette æstetiske fuldkommenhedsideal.

Fra barn af spillede han kammermusik med de store kunstnere, der kom i hans hjem, og fik undervisning af tidens bedste lærere. Han koncentrerede sig især om klaveret og kompositionsteknikken og tilregnede sig en overvældende teknisk sikkerhed, der (desværre) gik hånd i hånd med en for stor kunstnerisk selvsikkerhed.

Hans debut fandt ikke sted i et mindre lokale, men i Wiens største koncertsal og blev gennembrud af første rang.

I det store hjem stod seks flygler til hans rådighed – men hans Moder, der

havde et fint øre, advarede imod at bearbejde instrumenterne – tonerne skulle snarere lokkes ud af dem.

Da verdenskrigen brød ud, blev han, der havde aftjent sin værnepligt i 1908/09, indkaldt som officer, og så skete det forfærdelige. Han beretter selv derom på sin egen knappe, usentimentale og kortfattede måde: »Jeg havde givet koncerter i Wien i 1913 og 14 – blev så indkaldt og blev ved vor første indmarch i Russisk Polen såret – faldt i russisk fangenskab og blev indlagt på militærhospital i Krasnostar – derefter overført til Omsk – og blev senere i 1915 udvekslet via Sverige til Østrig, hvor jeg i Wien måtte underkaste mig en lille efter-amputeringsoperation – hvorefter jeg straks genoptog klaverspillet med den plan at indvie mit liv til at blive klavervirtuos med een arm«.

Allerede i slutningen af 1916 gav han atter koncerter. Men skønt andre var imponeret, var han selv utilfreds med sit spil.

Han trak sig tilbage til familiepaladset og forordnede for sig selv syv timers daglig øvelse. Hans lærer var død; han måtte derfor, helt overladt til sig selv, kæmpe med alle de tekniske og musikalske problemer, klaverspil med een arm frembyder.

Trods sin invaliditet vendte han i 1917 tilbage til hæren i endnu et år og blev højt dekoreret for sin indsats.

For at klare strabadserne med det daglige, syvtimers klaverpensum udarbejdede han et træningsprogram for sit legeme og sin sjæl, og overholdt det i mindste detalje.

Heri indgik daglige bokseøvelser, hvorigennem han tilkæmpede sig lige så megen kraft som et menneske med begge arme. Han sprang over pigtrådshegn for at lade den dermed forbundne smerte tjene som tugtemester, der kunne gengive hans legeme den balance og bevægelse, som amputationen havde berøvet det.

Han opnåede efterhånden en psykisk afspænding fra amputationens store tab og en legemlig kraft, som yderligere forstærkedes gennem enorme fodture, hvor han altid havde et bind af Livius (på latin) og en samling botanisk interessante planter med sig.

Den tankemæssige smidighed erhvervede han sig ved en udstrakt læsning og ved at lære store dele af det læste udenad, så han kunne citere det fejlfrit.

Og uafsladligt skolede han sin musikalske indsigt. Til sidst kunne han, ved

blot at se et par takter af et musikstykke, sige, hvilket værk det drejede sig om, og hvilken sats, der var tale om, hvortil kom, at han selvfølgelig straks kunne oplyse, hvem komponisten var.

Fra 1918 til 20 afholdt han sig fra at træde offentligt frem. Han brugte disse år til en systematisk søgen efter egnet musik for en enarmet. I biblioteker, arkiver, museer og antikvarier fandt han værker af forskellig kvalitet. Han var en glødende beundrer af Brahms og tøvede derfor ikke med at omarbejde Brahms bearbejdning af Bachs chaconne i d-moll for den venstre hånd. Han værdsatte også Leopold Godowskys bearbejdning af 19 Chopin-études for venstre hånd.

Men hans musikalitet og hunger efter at spille krævede snart, at der blev komponeret nye værker for venstre hånd. Han rådede (efter at have arvet sin Fader) over meget betydelige midler og bestilte hos fremragende samtidskomponister værker for venstre hånd. Det kendteste af dem hørte jeg for mange år siden, det er Ravels klaverkoncert for venstre hånd (som Paul Wittgenstein ikke var helt tilfreds med, fordi den falder udenfor rammerne af den klassiske musikopfattelse, som han kæmpede lidenskabeligt for).

Med store komponister som Rich. Strauss og Prokofjev samarbejdede han også for at tilvejebringe musik for venstre hånd – men Prokofjev måtte til sidst sige til ham: »De tilhører det nittende århundredes musik, jeg det tyvende århundredes!« – og det var sandt.

I 1957 udgav han et værk i tre bind under titlen »Skolen for venstre hånd«. Da havde han givet koncerter overalt i verden under store dirigenter som Bruno Walter, Furtwängler, Ormandy, Fritz Busch – og det var ikke ualmindeligt, at tilhørerne ikke tænkte over, at pianisten kun havde en arm.

Han havde bl.a. lært sig, når han slog en bastone umiddelbart efter en akkord, da at lade pedalen holde »fast på« akkorden så længe, at det lød, som akkord og bas blev spillet samtidig.

Hans dybeste motiv var at vise verden, at det kulturideal, som var gået til grunde i skyttegravene under første verdenskrig, kunne en krigsinvalid som han genskabe – hvad kunne da ikke de raske og sunde?

I 1938 flygtede han med sin hustru fra det af Hitler besatte Østrig til U.S.A. og fik amerikansk statsborgerskab i 1946. Her blev han højt respekteret – også som

lærer – men næppe elsket – dertil var han for streng og krævende. Hans kamp imod tolv-tone-musikken, swing og jazz var for-gæves – han oplevede lykkeligvis ikke rock-musik – og dog var hans kamp ikke for-gæves, thi han viste mange, at det er værd at kæmpe, og han blev ved sin personlige sejr over sit livs ulykke et forbillende.

Intet tyder på, at han blev en kristen. Men man kan frygte, at han på dommens dag vil stå op og sige til mange evangeliske kristne: »I var så blødagtige og selv-optagne, at I holdt mig borte fra evangeliet! Hvorfor kæmpede I ikke, når I havde et langt større mål at kæmpe for end jeg?«

Ludwig

Han var i mangt og meget sin ældre broders modsætning. Begge var højintelligente, men medens Paul var stærk, grænsende til det hensynløse, var Ludwig overfølsom og oversamvittighedsfuld. Allerede som stor dreng følte han, at han var upålidelig og usandfærdig, fordi han i modsætning til Paul tog alt for meget hensyn til, hvad menneskene mente om ham, og derfor nu og da indrettede sine svar på deres spørgsmål efter, hvad de helst ville høre. Derfor syntes han ikke, at han kom i et ærligt forhold til menneskene, og det led han under, da han kom i realskolen i *Linz*.

Han gjorde sig ikke som Paul gælden de indenfor musikken, skønt det senere i hans liv viste sig, at han besad en omfattende musikalsk dannelse og spillede klarinet med en usædvanlig skøn tone.

Hans tidligt vakte tilbøjelighed til at tvivle på sig selv og hans længsel efter at »blive sig selv« forstærkedes af de forfattere, han helst læste: *Schopenhauer*, *Nietzsche* og *Søren Kierkegaard*.

I 1906 lod han sig indskrive ved det tekniske universitet i *Berlin*, men drog i 1908 på sin Faders råd til det tilsvarende universitet i *Manchester* i England. Der arbejdede han med at udvikle en flyvemaskine uden motor – en slags forberedelse til jettflyet!

Men endnu mere end de tekniske problemer optog de matematiske og logiske grundproblemer ham; han studerede *Bertrand Russels* bøger, først og fremmest den i 1903 udgivne om *matematikens problemer* og den i 1910 udgivne »*Principia Mathematica*«. Til slut besluttede han sig til at studere filosofi i *Cambridge* hos Russel.

Det, han søgte, var *klarhed* (vi ville formentlig sige *lys*). Og den klarhed, han søgte, ville efter hans overbevisning løse hans personlige problemer – forløse ham! Han var i modsætning til Paul, der holdt lidenskabeligt fast ved det 19. århundredes idealer og livsstil, parat til at forandre sit liv radikalt for at komme ind på den rette vej.

Russel opdagede snart, at han havde fået en usædvanlig elev. Allerede i 1912 skrev han, at »Wittgenstein er *det* unge menneske, man kan sætte sit håb til! Han er det bedste eksempel på et geni, jeg kender – lidenskabelig, dybtborende, grundig, intensiv – den eneste af den slags, som jeg kender!«

Han var som en genial kunstner: »Hver morgen går han fuld af håb til sit arbejde, og hver aften afslutter han det nærmest fortvivlet!«

Det blev imidlertid ikke let for Russel at samarbejde med dette geni, thi Ludwig afslørede ubarmhertigt enhver unøjagtighed og fejl i Russels »*Principia*«.

Under en af deres samtaler kom Russel med denne tilståelse: »Logik er helvede!« Og Ludwig, der satte alt ind på at få *klarhed*, følte, at tvivl, usikkerhed og angst kom over ham med forøget styrke. I 1913 skrev han til Russel: »Nu og da føler jeg mig på vanviddets rand, så stærkt gærer det i mig – men næste dag er jeg atter helt flegmatisk. Jeg håber uafsladeligt, at jeg må nå til det endelige opbrud, hvorved jeg bliver et andet menneske. Hvorledes kan jeg være en logiker, når jeg endnu ikke er et menneske! Jeg må da frem for alt komme på det rene med mig selv!«

Russel, der var blevet strengt religiøs opdraget af sin bedstemoder, men havde vendt enhver tanke på Gud ryggen, vidste ikke altid, om hans geniale elev tænkte mere på sine synder end på logik – men for Ludwig hørte disse to ting uløseligt sammen.

Hvor er grænsen for det, der kan tænkes? Ved den grænse må man sætte spørgsmålstegn ved logikken selv.

Men hvis logisk tænkning har en grænse, hvorfra kan man så bedømme, om ens egne tanker er rigtige?

Det kan man vel kun ud fra sig selv.

Men hvis man kun kan det ud fra sig selv, så må man have klarhed over, hvad et rigtigt menneske er – og om man selv er det eller kan blive det.

Derfor er klarhed, over hvad et sandt menneske er, den ufravigelige forudsætning for logisk tænkning og tale.

Sådan var (populært fremstillet) Ludwigs opfattelse, da den første verdenskrig brød ud.

I *Cambridge* havde man ladet ham dumpe ved den afsluttende eksamen, fordi man ikke fandt, at hans afhandling over logik opfyldte de akademiske krav. Han blev derfor ikke magister – en dyb ydmygelse for ham.

Skønt han var kasseret som soldat, meldte han sig som frivillig og gjorde tjeneste som menig (han var kommet tilbage til Østtrig, kort før krigen brød ud).

Pauls ulykke gjorde et voldsomt indtryk på ham. Han skrev i sin dagbog:

»Findes der en filosofi, en logik, der kan bringe Paul ud af denne tragedie? Findes der en anden logik end selvmord?«

Soldaterkammeraternes dumhed, frækhed og ondskab overvandt han ved at fordybe sig i filosofisk arbejde.

Men tilværelsen blev ham en eneste kval. Da erkendte han, at med den rent logiske tanke kommer intet menneske længere end til tankens egen grænse – hvad der ligger derudover fatter den logiske tanke ikke. Det er altså *uudsigeligt* – det opfanges kun ved en »mystisk skuen«.

Under en orlov i krigens sidste år gjorde han sin »logisk-filosofiske afhandling« færdig og vendte med manuskriptet i sit tornyster tilbage til fronten i Alperne, hvor han faldt i italiensk krigsfangenskab. Hans medfanger kaldte ham snart for »ham med evangeliet«, fordi han sagde, at han efter krigen ville være landsbyskolelærer og undervise børnene i Bibelen.

Da han kom tilbage fra interneringen i Italien, forkyndte han sin familie, at han ville være skolelærer, og at han ville give hele den formue, han havde arvet efter sin Fader, væk. Det drejede sig om et beløb, der – omregnet til vore dages værdi – androg ca. 13 milliarder kroner. Familien blev bestyret og opfattede det som finansielt selvmord.

Men for Ludwig var det en skadelig luksus og en skadelig nydelse at være rig, når tilværelsen drejer sig om at blive et *anstændigt menneske*. Han havde altid givet store donationer af sin formue, nu gav han formuen.

Han blev da skolelærer i en lille landsby – men det viste sig snart, at det duede han ikke til. Han stillede alt for store krav til sine elever – kom i splid med dem og deres forældre – og måtte give op!

Det viste sig at være næsten umuligt at få nogen forlægger til at udgive hans »logisk-filosofiske afhandling«, men endelig lykkedes det i 1921 – og året efter udkom den i en engelsk udgave under den titel, som nu er verdensberømt: »*Tractatus Logico-philosophicus*«.

Bogen slutter med denne karakteristiske sætning: »Det, man ikke kan tale om, bør man tie om.« Den sætter en grænse for tankens og sprogets muligheder. Alt, hvad der har med religion og etik at gøre, ligger udenfor tankens område. »Det mystiske er ikke, *hvordan* verden er, men *at* den er.«

Den vakte uhyre opmærksomhed i *Cambridge*, hvor man havde bestridt hans akademiske evner, og nu blev han modtaget med åbne arme og senere udnævnt til professor i filosofi. Det var den eneste bog, han udgav, men efter hans død udgav universitetet hans »filosofiske undersøgelser«.

Hans liv forløb i ensomhed. Det minder i mangt og meget om *Søren Kierke-*

gaards, men med modsat fortegn. Kierkegaard brød med sin forlovede, *Regine Olsen*, den eneste, han elskede, – men Wittgensteins forlovede, den eneste, han elskede, brød med ham – han var for mærkværdig!

Begge var overbeviste om, at abstrakte tanker ikke løser tilværelsens gåde, og at det transcendent (det, der ligger udenfor, hvad mennesket med sin tanke selv kan nå) er det afgørende. Men medens Kierkegaard ejede den levende tro på vor Herre Jesus Kristus, ser det ikke ud til, at Ludwig Wittgenstein kom til mere end et Gudsbegreb – dog ved vi ikke, om Herren alligevel fandt ham i hans dybe ensomhed og søgen. Han havde en lille hytte i de norske fjelde og søgte derhen, når han vilde væk fra menneskevrimlen.

Han døde i 1951 af kræft – og efter hans død er hans »Tractatus« blevet en bog, som ingen filosofistuderende kommer uden om. Ligesom Søren Kierkegaard ville han ikke have »tilhængere« – men ligesom denne har også han efter sin død dannet skole.

Mon også han på dommens dag vil spørge mange evangeliske kristne: »Hvorfor var I så forsigtige og bange – hvorfor tænkte I så meget på økonomisk sikkerhed – hvorfor levede I så bedsteborgerligt uden nogen flammende lidenskab – I sagde jo, at I kendte den levende Gud – men I sagde det uden hjertets begejstring, nærmest som en selvfølge – og jeres liv vidnede ikke derom!«

Videre frem

Disse to brødre har gjort et så dybt indtryk på mig, at jeg kan skamme mig over mit kristenliv.

De var højst forskellige, men begge ville eet – og dette satte de alt ind på at nå.

Apostelen *Paulus* kan derimod sammenligne sig med dem uden at blues. Han regnede alt for tab imod det langt større at kende Kristus Jesus og altid blive fundet i Ham.

Jeg kender for øvrigt nogle af Guds »små«, der også kan sammenligne sig med Paul og Ludwig Wittgenstein uden at behøve at slå øjnene ned. Nogle af dem er invalider – spastikere – enker – de er hårdt ramt, men har sejret over deres lidelser, smerter og tab ved at følge Jesus efter.

Men alle vi, der lever i bekvemmelighed, bør se nøje til, at vi ikke på den store dag bliver afsløret som *lunkne* – d.v.s. som tabere!

Der er endnu såre meget af landet at indtage!

Det gælder om at gøre fyldest i Guds øjne!

Gå, giv dig hen, mens det er dag,
snart standser nattens mulm din fod;
videre frem, ryst træthed af;
den vinder alt, som alt forlod!

Evangeliet

Paul og Ludwig Wittgenstein mødte aldrig den eneste kraft, der kan forløse og nyskabe det faldne menneske: *Guds kærlighed*, åbenbaret i hans elskede Søn, vor Herre Jesus Kristus.

De søgte begge af al deres kraft at forløse sig selv, *Paul* gennem sin lidenskab for det klassiske musikalske skønhedsideal, *Ludwig* gennem sin lidenskab for tankens klarhed, altså for det, han forstod ved sandheden.

Det forblev skjult for dem, at hverken skønhedsidealet (det æstetiske) eller sandhedsidealet (det etiske) har forløsende kraft.

Evangeliet giver Ludwig Wittgenstein ret i, at tanken ikke kan finde sandheden. Det åbenbarer tillige, at sandheden ikke er

et begreb, men en person: Vor Herre og Frelser, der med sandhed kunne sige: »JEG ER Sandheden!«

Han sagde tillige: »JEG ER Livet!«

Disse ord bliver ingen nogensinde færdige med. De siger det for mennesker utænkelige og usigelige – det, som går over al forstand – og på *Golgatas* kors åbenbarede Han, der sagde dette, at han ikke blot siger dette til os, men at Han elsker os over al forstand.

I Hans nærhed bryder enhver tankebygning, også Wittgensteins, sammen. Her bliver mennesket, en synder, frelst og forløst og tillige fyldt med Guds Ånd, visdommens og indsigtens Ånd, så han nu fatter det ellers ufattelige.

Forbliver det forløste menneske i Guds kærlighed, da fornyes det hver dag. Hans nåde er ny hver morgen. Aldrig går det i stå. Nu kan det kæmpe for at »indtage mere af landet« – kæmpe imod ondskabens åndemagter – kæmpe imod sine personlige svagheder – kæmpe troens gode strid – kæmpe for at holde sit legeme i ave – kæmpe i Guds kraft og derfor aldrig for-gæves.

Hvis brødrene Wittgenstein havde mødt sådanne glædesfyldte, ydmyge, tapre Guds børn, mon de da havde faet den hjælp, de hver for sig søgte?

Eller var der et skjult hovmod i dem, så de afviste Guds små, »ubetydelige« og ukendte sandhedsvidner?

Tænk, at vi små ubetydeligheder får lov til at eje, hvad disse store personligheder øjensynlig gik glip af!

Må taknemmeligheden over Guds ufattelige nåde imod os fylde os i den grad, at vi retter de vaklende knæ og med faste skridt løber mod målet – løber som de, der vil vinde et kapløb!